

PRESA ȘI ASPECTE PRIVIND PROBLEMATICA JUDEȚULUI FĂGĂRAȘ ÎN ANUL 1920 (I)

Constantin BĂJENARU¹

THE PRESS AND ASPECTS FROM THE ISSUES OF FĂGĂRAȘ COUNTY IN 1920 (I)

ABSTRACT

The year of 1920 would bring a normal continuity in the development of the accommodation and legislative unification process of the Old Kingdom with the newly annexed provinces, especially in the economic, banking and agricultural areas, in the latter case through the beginning of the agrarian reform application.

Moreover, after only seven months, in June 1920 took place parliamentary elections due to the conflict which emerged between the Government chaired by the General Alexandru Averescu and the national parties from Transylvania and Bessarabia.

The present study proposes the approach of this issue and also of few domains and items of interest for the first half of the year 1920 in Făgăraș County, through the articles dedicated to them by the local press and partially by the regional press.

Keywords: Făgăraș County, press, parliamentary elections, agrarian reform, school, economy.

În ziua de 14 ianuarie 1920 pe teritoriul Vechiului Regat, după mai multe eforturi, au fost suspendate cenzura și starea de asediu, rămânând însă în vigoare în ținuturile nou alipite. Relativ la acestea din urmă, 1920 este și anul desființării Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria, în 4 aprilie 1920, de către guvernul condus de generalul Alexandru Averescu, alături de secretariatele de serviciu din Bucovina și directoratele din Basarabia, punându-se astfel capăt formelor regionaliste de guvernare și sporindu-se funcționalitatea aparatului de stat.

După desființarea Consiliului Dirigent s-a trecut la numirea unor noi prefecți de județe, cel al Făgărașului, Octavian Vasu, fiind însă reconfirmat în funcție. Printre noii prefecți s-au regăsit și câțiva de sorginte făgărașeană: avocatul Andrei Micu la Târnava Mare (până atunci juriconsult și subprefect delegat al jud. Făgăraș), avocatul fost deputat dietal în Parlamentul de la Budapesta, Nicolae Șerban, la Sălaj, Alexandru Vasu la Ciuc și Toma Cornea la Odorhei, cei din urmă fiind tot avocați de meserie².

Din punct de vedere politic, la începutul lunii iunie aveau loc noi alegeri parlamentare, pe fondul divergențelor iscate între Guvern și partidele naționale din Transilvania și Basarabia.

¹ Cercetător științific, doctor în istorie, Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Făgăraș; e-mail: bjnrcosti@yahoo.com.

² *Oltul*, nr. 25/9 aprilie 1920, p. 2; nr. 26/16 aprilie 1920, p. 3.

Pe plan economic, după repetatele cereri din prima jumătate a anului, ale populației din provinciile nou alipite, în lunile august-septembrie 1920 a fost realizată unificarea monetară, punându-se în acest fel capăt debandadei iscate de circulația paralelă a mai multor emisiuni monetare, îndeosebi în teritoriile amintite.

De asemenea, s-au început, printr-un proiect de lege din primăvara anului, lucrările pentru aplicarea reformei agrare, deși legea efectivă a fost promulgată abia la 30 iulie 1921 pentru Transilvania și celelalte regiuni reunite la statul român.

În studiul de față, încercăm să reliefăm aceste evenimente majore, pentru bunul mers al noului stat, la scara județului Făgăraș, pentru prima jumătate a anului 1920, într-o ordine aleatorie, pe baza informațiilor inserate în presa locală și zonală a vremii, dar vom aduce în discuție și alte elemente relative la societatea făgărășeană de acum un veac.

Alegerile parlamentare. În urma conflictului iscat între guvernul prezidat de generalul Alexandru Averescu și partidele naționale din Transilvania și Basarabia, primul a decis dizolvarea celor două corpuri legiuitoare – Senatul și Camera Deputaților –, fixând totodată și datele pentru noile alegeri – 24-26 mai pentru Cameră și 2-3 iunie pentru Senat³. De asemenea, se avea în intenție reducerea numărului deputaților de la 560 la 327 și a senatorilor la 170⁴. Ulterior, se aducea la cunoștință faptul că „din cauza greutăților ivite cu prilejul împărțirii circumscripțiilor electorale, alegerile în Transilvania se vor amâna cu o săptămână, adică până la 4 iunie”⁵.

Pentru Ardeal, Guvernul intenționa să aducă schimbări la legea electorală de aici, păstrând totuși circumscripțiile electorale deja existente dinainte de război, dar zonele de incidență urmau a fi stabilite printr-un decret-lege special. În același sens, se preconiza ca pentru județul Făgăraș să fie aleși trei deputați și doar un singur senator⁶, nu doi cum se întâmplase la alegerile anterioare, din noiembrie 1919; un prim nume vehiculat de presă drept candidat de deputat pentru județ a fost cel al lui Octavian Goga⁷.

În privința campaniei electorale, Guvernul înștiința prefecturile că, până la finalizarea instrucțiunilor specifice, trebuiau respectate câteva reguli esențiale. În primul rând, se reitera faptul că propaganda electorală „nu va fi stânjenită în libertatea ei”, astfel încât orice întrunire „care nu va fi împotriva ordinii sociale sau siguranței” era liberă, putându-se ține oriunde, inclusiv în aer liber, condiția obligatorie fiind doar aceea de a se înștiința autoritățile militare. De asemenea, se garanta libertatea presei, cu excepția redării de informații relative la armată, a celor antidinastice, antiguvernamentale sau împotriva statelor aliate, iar cenzura urma a fi exercitată de o comisie județeană prezidată de prefect⁸.

Pentru stabilirea liniei politice la viitoarele alegeri, Partidul Național Român din Ardeal a decis consultări cu membrii săi în cadrul unui mare congres ce urma să aibă loc la Alba Iulia în 24 aprilie. Venind în întâmpinarea acestei hotărâri, Matei Jiga, președintele filialei județene, convoca membrii și aderenții partidului la o adu-

³ *Ibidem*, nr. 22/30 martie 1920, p. 3.

⁴ *Ibidem*, nr. 23/2 aprilie 1920, p. 3.

⁵ *Ibidem*, nr. 30/1 mai 1920, p. 3.

⁶ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 77/17 aprilie 1920, p. 2.

⁷ *Ibidem*, nr. 78/18 aprilie 1920, p. 4.

⁸ *Oltul*, nr. 28/23 aprilie 1920, p. 2.

nare populară ce urma să aibă loc în 14 aprilie în sala renumitului restaurant românesc din Făgăraș – „Mexico”. În programul adunării nu erau incluse decât două puncte, dar de mare importanță – dezbateri asupra situației generale interne din România și alegerea a șase delegați (patru ordinari și doi supleanți), care urmau să ia parte la amintitul congres al PNR⁹.

Totuși, cu acest prilej a fost adoptată și o rezoluție prin care participanții și-au exprimat atașamentul perpetuu față de Casa Regală, dezamăgirea profundă față de activitatea Guvernului, care administra țara numai prin decrete-legi, punând piedică funcționării corpurilor legislative, dar mai ales dezavuarea fugarilor din PNR, trecuți în barca Ligii Poporului, condusă de generalul Alexandru Averescu. Aceștia din urmă erau acuzați de trădarea intereselor românilor ardeleni, de încălcarea voinței alegătorilor care i-au trimis în Parlament și a promisiunilor făcute. Era vorba despre 34 de parlamentari, în frunte cu O. Goga, printre care se aflau și patru dezertori făgărășeni – protopopul Nicolae Borzea, senator de Făgăraș, avocatul Dănilă Vasu, deputatul circumscripției electorale Arpașu de Jos, George Comșa, deputatul circumscripției Șercaia, și Romul Taflan, deputatul circumscripției Făgăraș: „Grupul acesta de parlamentari a dezertat fără să țină seama că au fost aleși cu programul și cu voturile membrilor partidului național și fără să țină seama de disciplina de partid (...)”¹⁰.

Într-un apel din 31 martie, cei demisionați anunțau decizia ca, împreună cu Liga Poporului, să înființeze un nou partid – Partidul Poporului. În aceeași perioadă, Liga fuzionase cu gruparea condusă de bucovineanul Iancu Flondor și basarabeanul Sergiu Niță, precum și cu Uniunea Națională a Bănățenilor, condusă de preotul Avram Imbroane¹¹.

O lună mai târziu, printr-un „Apel către alegătorii din județul Făgăraș”, un important grup de inițiatori chema pe toți cei interesați să participe în 7 mai 1920, în sala mare a Prefecturii, la adunarea de constituire a secției județene a Partidului Poporului. În apel i se indica țărănimii să-și aleagă o delegație care să-i reprezinte și se anunța prezența la adunare a lui O. Goga, încă ministru, care urma să vorbească în special despre reforma agrară. Pe de altă parte, intelectualii erau considerați invitați de drept. Presa consemna că la eveniment participaseră „mulțime de intelectuali” și peste 1.000 de plugari din județ¹², prilej cu care s-au stabilit și candidații partidului pentru alegerile parlamentare: Octavian Goga în cercul electoral Făgăraș, Dănilă Vasu la Arpaș, Gheorghe Comșa la Zărnești (toți pentru Camera Deputaților) și Nicolae Borzea (pentru Senat)¹³.

Dintre zecile de inițiatori ai constituirii secției județene, amintesc câteva nume care se vor regăsi constant în peisajul politic interbelic făgărășean: protopopul N. Borzea, fostul deputat Gh. Comșa, Damaschin Poparadu, Ioan Novac, George Recean, George Nechifor, avocații Oct. și Dănilă Vasu, avocatul Al. Sucaciu, Ioan Dejenariu, Ermil Roșală, avocatul Iulian Cârje, viitor primar al Făgărașului, avocatul Nicolae Vlaicu, viitor prefect, Matei Jiga, directorul băncii Furnica și fost președinte

⁹ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 76/16 aprilie 1920, p. 1.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 80/21 aprilie 1920, p. 4.

¹¹ Gheorghe I. Florescu, Ioan Saizu, *Alegerile parlamentare din România între anii 1919-1922*, în „Cercetări Istorice”, IV, Iași, 1973, p. 322.

¹² *Oltul*, nr. 32/11 mai 1920, p. 1.

¹³ *Ibidem*, p. 2.

al secției județene a PNR, tipograful Ioan Hațiegan, Zosim Oană, Traian Păcală ș.a.¹⁴. Dintre aceștia a și fost aleasă conducerea executivă a secției județene, în cadrul adunării din 7 mai, având ca președinte pe Iulian Cârje, vicepreședinte pe plugarul George Recean și secretar pe George Nechifor¹⁵.

Ulterior, în același context politic agitat se declanșează turneele electorale ale candidaților PNR. Ultimul deputat dietal de Arpaș în epoca austro-ungară și fost prim-ministru al României, Alexandru Vaida-Voevod, începea un lung turneu prin aproape toate județele din Ardeal chiar la Făgăraș, în ziua de 6 mai 1920. Adunarea electorală s-a ținut în grădina restaurantului Mexico, cu participarea câtorva mii de făgărășeni, președinte ad-hoc fiind ales preotul Valeriu Comșa, iar ca secretar avocatul Victor Pralea. Din partea Comitetului Executiv, alături de candidat au mai fost prezenți Voicu Nițescu și Aurel Dobrescu¹⁶, ultimul marcând puternic viața politică făgărășeană până la instaurarea puterii comuniste, când a fost întemnițat.

Prima luare de cuvânt i-a revenit candidatului PNR, care a evidențiat activitatea partidului, a blocului său parlamentar și a guvernului pe care îl condusesese. Apoi, viitorul deputat A. Dobrescu a prezentat un bilanț al activității foștilor parlamentari ai județului, după care, la dorința auditoriului, Victor Pralea a dat citire memoriului înaintat de Oct. Vasu pentru păstrarea circumscripțiilor electorale existente în județ.

La final a fost adoptată o rezoluție de susținere a partidului și a președintelui Iuliu Maniu, precum și de înfierare a parlamentarilor făgărășeni trecuți în rândurile Partidului Poporului, după care s-a trecut la alegerea unui nou Comitet județean, având în final structura următoare: președinte – Octavian Pralea, vicepreședinți – Nicolae Boeriu din Șercaia și P. Comșa din Copăcel, membri – Liviu Pandrea, Moise Grama, Nicolae Motoc și Octavian Popa (toți din Făgăraș), George Moldovan (Arpașu de Jos) și Pompiliu Nistor (Zărnești).

Totodată, au fost aleși și membrii comitetelor cercuale, pe circumscripțiile din județ, precum și candidații PNR: la postul de deputat, vicarul Iacob Popa pentru circumscripția Șercaia și A. Dobrescu pentru Zărnești, iar ca senator Iancu Mețianu în circumscripția Făgăraș, de altfel singura din județ. Ca deputat pentru Arpaș a fost propus Nicolae Iorga, președintele Partidului Naționalist-Democrat, dar acesta mai primise o ofertă similară pentru circumscripția Săliște din județul Sibiu, pe care o și acceptă. Drept urmare, lista finală a candidaților pentru Cameră suferea modificări: Iacob Popa la circumscripția Făgăraș (fostă Șercaia), Aurel Dobrescu la Arpaș și Valeriu Pușcariu, fost secretar general al Consiliului Dirigent, la Zărnești¹⁷.

După debutul campaniei electorale au început și abuzurile obișnuite în astfel de împrejurări, ajungându-se până la altercații fizice și bătăi între susținătorii PNR și cei ai PP (averescan). Un astfel de episod este relatat în „Gazeta Transilvaniei”, într-un articol nesemnlat, cu titlul „În ajunul alegerilor. Teroarea din județul Făgăraș”, pe care îl cităm aproape integral: „Cele ce se petrec azi în județul Făgărașului întrec teroarea de pe vremea fișpanului Széll (ultimul comite suprem al comitatului Făgăraș de sub stăpânirea austro-ungară-n.n.). Agenții turmentați ai candidatului guvernului

¹⁴ *Ibidem*, nr. 30/1 mai 1920, p. 1.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 32/11 mai 1920, p. 2.

¹⁶ Marin Pop, *Activitatea organizației Partidului Național Român din județul Făgăraș în perioada 1919-1923*, în „Acta Terrae Fogarasiensis”, V, Făgăraș, 2016, p. 442.

¹⁷ *Ibidem*, p. 442-443.

(averescan-n.n.) Dănilă Vasu cutreieră satele terorizând lumea. Dl. Nicolae Muntean, bărbat de încredere al candidatului partidului național în cercul Arpașului și fruntaș din comuna Cârța a fost bătut, iar bărbații de încredere Radu și Moașa au fost deținuți la ordinul administrației. De altfel jandarmeria observă o atitudine calmă și nepărțitoare. «Comisii agrare» improvizate, însoțite de dl. Dănilă Vasu, cutreieră satele spunând *că au venit să împartă moștile erariale. Ce ironie!*

În drumul său spre Făgăraș, dl. Aurel Dobrescu, candidatul partidului nostru, a fost așteptat în gara Făgăraș de un tânăr asistat de 2 soldați care l-a întrebat că ce fel de tipărituri duce cu sine. La provocarea d-lui dr. Dobrescu ca respectivul agent să se legitimeze, acesta a răspuns că e «cenzoria gara Făgăraș». Dl. Dobrescu i-a răspuns că nu cunoaște o astfel de funcție și l-a somat să părăsească vagonul, ceea ce a și făcut¹⁸.

Partea adversă a invocat la rândul său abuzuri ale candidaților și susținătorilor PNR. Un astfel de caz l-a vizat pe amintitul medic A. Dobrescu, afirmându-se că acesta a pus în aplicare „cele mai urâte mijloace pentru cumpărarea bravilor alegători din circumscripția Arpaș: *rachiul și bani*. Să svonește că o împărțit cu zecile de mii unor agenți, care de dragul banilor seducători se sforțează din răspuțeri să îmbete lumea cu apă rece, iar unde apa rece nu prinde, mai pun și câte un pahar de rachiu în cumpănă, numai și numai să arate rezultate (...)»¹⁹.

După mai multe frământări și dezbateri, tabloul final al cercurilor electorale din județ avea următoarea configurație:

1. Cercul Făgăraș: cuprindea orașul omonim, comunele plășii cu același nume, în afară de localitățile („secretariatele”) Lisa și Voila; în schimb intrau în aria acestuia satele Mândra, Șercaia, Șercăița și Vad din plasa Șercaia.

2. Cercul Arpașu de Jos: comunele arondate plășii cu același nume, la care se alăturau Lisa și Voila.

3. Cercul Zărnești: comunele plășii omonime, cu excepția satelor Vlădeni și Tântări (azi Dumbrăvița), și comunele plășii Șercaia, fără cele patru de mai sus arondate cercului Făgăraș²⁰.

Deși susținătorii Partidului Poporului dădeau în timpul campaniei electorale ca certe victoriile candidaților săi („putem anunța încă de pe acum”²¹), totuși, conform rezultatelor finale oficiale ale scrutinului electoral, pentru județul Făgăraș a fost ales ca senator candidatul PNR, Iancu Mețianu, cu o majoritate zdrobitoare în detrimentul candidatului PP, protopopul Nicolae Borzea – 2.995 voturi, versus 793. Singurele comune în care cel din urmă a fost declarat învingător au fost: Galați (85-18), Veneția de Jos (48-37), Viștea de Jos (83-75), Făgăraș (90-83), Lisa (31-17) și Ucea de Jos (56-29), iar în Arpașu de Jos s-a înregistrat paritate (55-55)²².

Pentru Cameră, PNR a câștigat toate cele trei locuri de deputat, înregistrându-se următoarele rezultate finale: în circumscripția Făgăraș a fost declarat învingător vicarul Iacob Popa (2.225 voturi), în detrimentul candidatului PP, Octavian Goga (cu doar 1.069 de voturi); la Arpaș victoria PNR a fost din nou covârșitoare, candidatul

¹⁸ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 107/27 mai 1920, p. 1.

¹⁹ *Oltul*, nr. 38/3 iunie 1920, p. 3.

²⁰ *Ibidem*, nr. 32/11 mai 1920, p. 3.

²¹ *Ibidem*, nr. 36/26 mai 1920, p. 1.

²² *Gazeta Transilvaniei*, nr. 119/12 iunie 1920, p. 1.

Aurel Dobrescu obținând 2.642 de voturi, față de cele numai 1.246 ale localnicului Dănilă Vasu, care era deputat guvernamental în acel moment; la Zărnești, V. Pușcariu a obținut 2.582 voturi, adică aproximativ de două ori mai mult decât ceilalți doi candidați – George Comșa (1.134) și George Vlad (225)²³.

Prin aceste rezultate, județul Făgăraș a fost singurul din Transilvania în care PNR a obținut toate mandatele parlamentare alocate, în ciuda eforturilor partidului aflat la guvernare, Partidul Poporului, îndeosebi ale lui O. Goga, de a împiedica propaganda PNR, acesta din urmă reușind să se situeze pe locul al doilea la nivel național ca număr de mandate, după PP. Pe de altă parte, cu ocazia acestor alegeri încep să pătrundă și în județul Făgăraș partidele din Vechiul Regat.

„Îmbogățiri necuvenite”; preschimbarea banilor. Una dintre problemele asupra căreia se trăgea un constant și puternic semn de alarmă o constituia „goana după înavuțiri necuvenite”, în urma războiului, la care se dedaseră inclusiv unii dintre preoții din județ. Ca o concluzie negativă, într-unul dintre articolele de fond ale ziarului Oltul se spunea că „Viitorul istoriograf al zilelor noastre va avea să reliefeze nu numai momentele de înălțare națională și supremă încordare a poporului românesc”, ci „va trebui să pătrundă adânc și în rostul preocupărilor de căpetenie care frământă majoritatea oamenilor. Dintre preocupările zilelor de azi, cea mai mare ni se pare goana nebună după îmbogățire și crearea unor situații splendide pentru o viețuire liniștită și fără greutatei.

(...) În loc ca după întregirea națională, câștigată cu jertfe mari și scumpe, să fim animați de idealuri noi și să ne grupăm cu toții sub drapelul sfânt al muncii cinstite – ducând la izbândă programul de întărire națională – vedem cu durere că cei mai mulți sunt stăpâniți de idei care sunt în contradicție cu cele mai juste aspirațiuni ale neamului nostru”²⁴.

Pe de altă parte, una dintre cerințele importante ale populației făgărașene, și nu numai, a constituit-o necesitatea retragerii din circulație a coroanelor ungurești și înlocuirea lor cu leul statului român, primele devenind „o adevărată plagă pe capul bieților oameni”, cauza rezidând în faptul că o mare parte dintre ele erau prevăzute cu ștampilă falsă, fiind cu greu deosebite de cele oficiale. Prin urmare, se concluziona că era timpul ca guvernul român „să ne scape odată de rușinea de a mai folosi bani streini în țara noastră”²⁵. Drept urmare a avalanșei de cereri, în luna martie în cadrul Ministerului de finanțe s-a constituit o comisie care urma să întocmească proiectul de lege pentru unificarea sistemului monetar românesc.

Biserica. În martie 1920, după șapte ani de păstorire, vicarul foraneu greco-catolic Iacob Popa își lua bun rămas de la credincioșii făgărașeni, fiind chemat la Blaj pentru a i se încredința o înaltă funcție în cadrul Mitropoliei de acolo²⁶, aceea de canonic. „Nu prin maniere elegante sau modul de a se învărti în societate ne-a câștigat iubirea, stima și recunoștința noastră, ci prin munca depusă din adâncul sufletului său bun și nobil”, având deviza „ca tăcând să lase ca faptele să vorbească. Cât a fost cu noi în Făgăraș, dar și în timpul pribegiei amare, nu-l cunoaștem altfel decât cel mai

²³ M. Pop, *op. cit.*, p. 443.

²⁴ *Oltul*, nr. 11/20 februarie 1920, p. 1.

²⁵ *Ibidem*, p. 4.

²⁶ *Ibidem*, nr. 10/17 februarie 1920, p. 2.

dezinteresat apărător al idealului național și cel mai credincios serv al altarului Domnului”²⁷.

Pe de altă parte, încă imediat după încheierea ostilităților lungului război mondial se considera că un real pericol pentru români îl constituia pătrunderea sectelor religioase, importate în special din America de către emigranți, fiind vizați în primul rând adventiștii („mucării”). Se afirma că aceștia „se apropie în chip obraznic de blândul popor românesc, mai ales prin satele pe unde din nenorocire învățătura lor schilodită a prins rădăcini încă înainte de război.

Ce vor acești cutezători? Nimic altceva decât să-și câștige o turmă binecuvântată, care să asculte de glasul lor fățarnic (...)”²⁸.

Învățământul. O problemă majoră a României Mari care trebuia rezolvată urgent o constituia în acel moment unificarea sistemului de învățământ, ceea ce ar fi reprezentat „unificarea sufltească” a românilor, în spiritul libertății, dreptății și adevărului. Astfel, pentru întocmirea legii pentru școlile primare, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, Ioan Borcea, îi invita pe toți dascălii să-și trimită gândurile și propunerile referitoare la un viitor bun mers al procesului de învățământ²⁹.

Exista opinia generală că fără existența școlilor secundare din Făgăraș, activitatea culturală din județ ar fi fost inexistentă, motiv suficient pentru ca acestea să fie sprijinite în viitor din toate puterile, pentru interesul general al făgărășenilor. Pentru a fi atins acest deziderat se cereau doar două lucruri, dar importante: profesori buni și internate pentru elevii din afara Făgărașului. Se amintea în privința celor din urmă că locuiau în acel moment în locații total necorespunzătoare.

Tot în acest an a continuat procesul de constituire a asociațiilor de învățători din plasele județului. De pildă, în 24 ianuarie avea loc adunarea învățătorilor din plasa Arpașului, la care s-au întrunit peste 30 de dascăli în edificiul școlii din Arpașu de Jos, în prezența revizorului școlar al județului, Gheorghe Codrea, și a altor intelectuali din zonă. În urma discuțiilor a fost constituit Cercul învățătorilor din plasă, avându-l ales ca președinte pe dascălul Nicolae Păcurar din Sărata, iar ca vicepreședinte pe Nicolae Voila, delegatul secției județene³⁰.

La 1 februarie 1920 era constituită și Eforia școlilor secundare (medii) din Făgăraș, în conformitate cu ordinul nr. 9.554/1919 al Resortului Cultelor și Instrucțiunii Publice, președinte al acestui for fiind ales fostul vicecomite dinainte de 1 decembrie 1918, Alexandru Belle, iar în celelalte funcții sau ca membri simpli fiind aleși și cooptați funcționari superiori ai administrației și ai altor instituții publice, înalți ierarhi confesionali, directori de școli, avocați ș.a. Printre scopurile Eforiei se numărau îngrijirea de localuri corespunzătoare pentru școli, colectarea unor sume de bani pentru acoperirea trebuințelor materiale ale școlilor, cu excepția salariilor profesorilor, crearea condițiilor favorabile de „traie, de studiu și de viață morală pentru elevi” – internat, cantină („masa studenților”), stipendii (burse), manuale școlare, rechizite –, angajarea celor mai bune cadre didactice și crearea pe seama lor a celor mai bune condiții materiale și morale etc.³¹.

²⁷ *Ibidem*, nr. 14/2 martie 1920, p. 2.

²⁸ *Ibidem*, nr. 11/20 februarie 1920, p. 1.

²⁹ *Ibidem*, nr. 4/27 ianuarie 1920, p. 2.

³⁰ *Ibidem*, nr. 5/30 ianuarie 1920, p. 1.

³¹ *Ibidem*, nr. 10/17 februarie 1920, p. 2.

Una dintre realizările importante ale Eforiei a reprezentat-o crearea unui fond special pentru edificarea a două internate școlare, pentru băieți și fete, ai cărei membri erau încadrați în trei categorii, în funcție de sumele donate acestui fond – patroni, fondatori și ajutători³².

Un alt deziderat împlinit l-a constituit deschiderea la începutul lunii martie a grădiniței de copii din Făgăraș, care funcționa în fostul local al grădiniței maghiare³³.

Cu toate acestea, pe raza județului Făgăraș, și nu numai, încă se resimțea din plin lipsa de dascăli, urmare a pierderilor datorate războiului, astfel încât a determinat Revizorul școlar județean să încerce înrolarea preoților pentru a putea suplini posturile libere, organizând pentru aceștia, la școala primară din Făgăraș, un curs teoretic de două săptămâni, în partea a doua a lunii mai, după care li se elibera un certificat de absolvire³⁴.

O realizare deosebită din această primă jumătate a anului 1920 a constituit-o și deschiderea, începând cu 1 iulie, a Școlii de arte și meserii din Viștea de Jos, cu o durată a cursurilor de patru ani. Organizată după modelul școlilor similare din Vechiul Regat, absolvenții săi puteau efectua serviciul militar cu termen redus și erau angajați în stabilimentele industriale ale statului. Puteau urma cursurile școlii doar elevii absolvenți a șase clase, dar nu mai mult de 30, fiind instruiți teoretic și practic în trei meserii considerate importante: tâmplărie, rotărie și fierărie³⁵.

Cultura. O bună direcție de dezvoltare a avut-o cultura făgărășeană, unul dintre segmentele sale importante pentru luminarea poporului constituindu-l înființarea de case de cultură la sate. Un astfel de exemplu l-a reprezentat organizarea, la 1 ianuarie 1920, a Casei culturale „Constantin Brâncoveanu” din Sâmbăta de Sus, cu statute bine încheiate și conducere formată din cei mai de seamă intelectuali ai satului. Printre modalitățile de ridicare culturală erau menționate citirea de gazete și cărți într-una din sălile școlii, organizarea lunară de șezători literare, solicitarea ajutorului „cărțurilor ieșiți din această comună” etc.³⁶. Alte reuniuni și societăți culturale amintite în presă au fost Reuniunea pentru Biblioteca populară din Viștea de Jos³⁷ și Casa culturală din Pojorta³⁸.

O altă componentă culturală a reprezentat-o organizarea de concerte, avându-i ca oaspeți pe cei mai de seamă artiști ai României, precum instrumentistul Ciorobea. De asemenea, invitarea unor trupe ale teatrelor naționale românești, așa cum s-a întâmplat între 3-6 iunie 1920 când a dat reprezentații la Făgăraș ansamblul Teatrului Național din Craiova, condus de Mișu Fotino³⁹, iar la sfârșitul aceleiași luni Teatrul Național din Cluj, aflat sub conducerea lui Zaharia Bârsan⁴⁰.

Însă, cel mai important progres cultural l-a reprezentat activitatea spornică a despărțămintelor ASTRA din județ, care a început printr-o reorganizare firească după

³² *Ibidem*, nr. 18/16 martie 1920, p. 2-3.

³³ *Ibidem*, nr. 20/23 martie 1920, p. 1.

³⁴ *Ibidem*, nr. 29/27 aprilie 1920, p. 2.

³⁵ *Ibidem*, nr. 44/29 iunie 1920, p. 1.

³⁶ *Ibidem*, nr. 5/30 ianuarie 1920, p. 2-3.

³⁷ *Ibidem*, p. 3.

³⁸ *Ibidem*, nr. 9/13 februarie 1920, p. 2.

³⁹ *Ibidem*, nr. 36/26 mai 1920, p. 2.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 39/8 iunie 1920, p. 3.

încheierea Primului Război Mondial. Un bun exemplu îl constituie reorganizarea, la mijlocul lunii aprilie, a Despărțământului Șercaia, în cadrul adunării respective luându-se mai multe decizii importante pentru promovarea intereselor ASTRA: organizarea de agenturi comunale și înființarea de biblioteci în fiecare dintre acestea; alegerea a două comisii distincte care să se ocupe cu ducerea la îndeplinire a acestor laudabile inițiative; adunările de constituire a agenturilor trebuiau să capete un caracter sărbătoresc prin „aranjarea unor producțiuni cu copiii școlii, ținerea unor conferințe ocazionale, premieri de copii etc.”; organizarea unor conferințe sistematice în diferitele comune componente, având ca subiect economia, igiena, societatea, cultura, politica și altele⁴¹.

Conducerea orașului Făgăraș. În acea vreme primarii fiind numiți și nu aleși, într-unul din ziarele locale era creionat profilul primarului adecvat Făgărașului, care nu diferea mult de cerințele actuale: „Acest post, pe lângă însușirea sa de onorific, este de o importanță extraordinar de mare, fiindcă de la calitățile persoanei care-l va ocupa depinde nu numai bunăstarea și buna înțelegere dintre cetățenii orașului, dar și buna propășire și peste tot întreg viitorul acestui oraș atât de neglijat în trecut.

(...) Înainte de toate cetățenilor din Făgăraș, în aste zile grele de trăit, le trebuie în postul de primar un funcționar de model: să cunoască bine nevoile populației, să aibă inimă caldă și suflet drept pentru înlăturarea acestor nevoi, dar mai presus de toate să fie un administrator de primul rang, pentru că numai în cazul acesta va avea putința de a satisface îndemnurilor bune ale sufletului. Cine n-are nimic de dat, în zadar are suflet drept și nobil.

(...) Rugăm deci cu multă stăruință pe cei în drept ca, ținând seamă de dorința obștească, să așeze în postul de primar al orașului Făgăraș pe acela despre care sunt probe evidente că va îndeplini în cea mai mare măsură posibilă toate așteptările îndreptățite”⁴².

În februarie 1920, prefectul Octavian Vasu îl numea ca primar al urbei pe fostul prim-notar Alexandru Comșa, desemnare care a fost pe placul ziarului amintit: „Luăm cu plăcere act de această numire mult așteptată, care, suntem siguri, e primită cu simpatie de toți cetățenii acestui oraș”⁴³. „Dl. Alexandru Comșa e unul din șireagul lung și puțin cunoscut al acelor bărbați care au preferat să trăiască în condiții grele, dar ca oameni cinstiți și de omenie, și nu s-au ploconit ungurilor pentru crearea unei situațiuni splendide, pentru că nu au voit să-și sacrifice credința românească (...). Dl. Alexandru Comșa va munci de azi înainte cu râvnă îndoită, căci s-a convins acum că munca cinstită, odată și odată, tot se răsplătește.

Ne-ar plăcea, însă, dacă ar grupa în jurul D-Sale pe toți aceia care simt că pot fi de folos orașului Făgăraș și care subordonează, ca întotdeauna, interesele lor intereselor mari și generale (...)”⁴⁴.

Același prefect, după doar două luni, constatând în urma unei anchete că se săvârșiseră „abuzuri frauduloase” în cadrul Comisiei de alimentare a județului, îl suspenda din funcție pe primarul Al. Comșa, alături de subprefectul Teodor Popescu.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 28/23 aprilie 1920, p. 1.

⁴² *Ibidem*, nr. 2/17 ianuarie 1920, p. 2-3.

⁴³ *Ibidem*, nr. 8/10 februarie 1920, p. 2.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 10/17 februarie 1920, p. 1.

Pentru girarea problemelor curente ale Primăriei, prefectul l-a delegat temporar în funcție pe avocatul Victor Pralea, până în acel moment juristul orașului.⁴⁵

Despăgubirile de război. La finele lunii februarie prefectul Octavian Vasu înștiința publicul făgărășean că resortul finanțelor al Consiliului Dirigent decisese să se acorde avansuri în contul despăgubirilor de război de până la 10%, dar nu mai mult de 10.000 coroane, doar pentru pagubele efective și numai celor aflați în absolută nevoie⁴⁶.

Împrumutul consolidării. Conform legii nr. 218 din 16 ianuarie 1920, împrumutul de stat avea ca scop „acoperirea nevoilor tezaurului din cauza marelui contingent de trupe rămase încă mobilizate pentru apărarea țării, pentru punerea în aplicare a diferitelor legi sociale izvorâte din însăși urmările războiului, precum și pentru reconstituirea gospodăriei naționale”⁴⁷.

Presa îndemna consecvent publicul făgărășean să contribuie la împrumut, de care țara avea „trebuință neapărată” și era necesară consolidarea ei, „care de un mănunchi de ani a fost teatrul războiului înfricoșat și al tuturor năcazurilor din lume”. Fiecare era îndemnat să subscrie pentru a da dovadă de cele mai înalte sentimente naționale, de demnitate românească și de sacrificiu pe altarul patriei. Motivele principale pentru subscrierea la împrumut erau împlinirea datoriei patriotice, vindecarea rănilor pricinuite de lungul război, contribuția la încheierea unității naționale și săvârșirea unui „act de bună gospodărie individuală”⁴⁸.

Participanții la împrumutul de stat puteau ulterior răscumpăra, cu 87 de lei, o obligațiune de stat ce valora 100 de lei, cu o dobândă anuală de 5%. Obligațiunile erau scutite de impozite de orice natură, cu ele se putea plăti pământul cu care împrumutătorii urmau să fie împrumutăriți prin reforma agrară și se mai promiteau și alte facilități ce urmau a fi acordate îndeosebi meseriașilor și industriașilor⁴⁹. Pentru Transilvania, subscrierile la împrumut se puteau face la percepțiile financiare, precum și la mai toate băncile de pe teritoriul său⁵⁰; pentru județul Făgăraș au fost desemnate inițial percepțiile din Făgăraș și Șercaia⁵¹.

Reforma agrară. La începutul lui februarie 1920 se aducea la cunoștința publicului că în câteva zile urmau să debuteze dezbaterile parlamentare în privința reformei agrare, ministrul domeniilor, Ion Mihalache, anunțând că a dat deja ordine ca să li se acorde țăranilor, în proprietate provizorie, atâta pământ cât vor să muncească, iar din primăvară aceștia urmau să plătească pentru împrumutărirea rate și nu arende. De asemenea, prin desființarea granițelor economice între Transilvania și Vechiul Regat, țăranii dobândeau libertatea de a comercializa liber vite, unelte și altele necesare gospodăriilor proprii⁵².

La finele aceleiași luni era ales președintele comisiilor locale pentru reforma agrară în localitățile din centrul și vestul județului, în persoana șefului Judecătoriei

⁴⁵ *Ibidem*, nr. 24/6 aprilie 1920, p. 2.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 13/27 februarie 1920, p. 2.

⁴⁷ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 64/28 martie 1920, p. 2.

⁴⁸ *Oltul*, nr. 21/30 martie 1920, p. 1.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 24/6 aprilie 1920, p. 1.

⁵⁰ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 64/28 martie 1920, p. 2.

⁵¹ *Ibidem*, nr. 78/18 aprilie 1920, p. 1.

⁵² *Oltul*, nr. 9/13 februarie 1920, p. 2.

de ocol, avocatul Liviu Pandrea, cel care imediat aducea la cunoștința primăriilor programul de constituire a comisiilor locale, care se întindea de la mijlocul lunii martie până la începutul lui iunie 1920⁵³.

Revizorul școlar Făgăraș invita și școlile din județ să solicite pe seama lor pământ pentru activități sportive și economice, în cazul în care primăria din localitatea respectivă ar omite această prevedere cuprinsă în legea reformei agrare⁵⁴.

La mijlocul lunii aprilie 1920, Comisia județeană pentru reforma agrară și-a înființat biroul propriu în localul Prefecturii, urmând să rezolve întreaga problemă legată de viitoarea aplicare a legii în domeniu.

Evident, ca și în alte județe, aplicarea reformei agrare a iscat numeroase controverse și animozități, inclusiv pe filieră politică. Unul dintre acestea a avut ca subiect împărțirea în totalitate a pământurilor erariale (ale statului) din județ și atitudinea duplicitară în acest caz a prefectului Oct. Vasu, care mai avea și calitatea de inspector general al Domeniilor Statului din județ, acuzat fățiș printr-o „Scrisoare deschisă” pe primarul Făgărașului, avocatul Victor Pralea, că se opune acestui demers. În acel moment existau ferme de stat în opt localități făgărașene – Porumbacu de Jos, Ucea de Jos, Sâmbăta de Jos, Făgăraș, Șercaia, Comăna de Jos, Cuciulata și Veneția de Sus –, care însumau aproximativ opt mii cinci sute de jugăre, prefectul propunând împărțirea a circa 3.000 de jugăre dintre acestea, restul rămânând spre exploatare fermelor model ale statului din localitățile enumerate⁵⁵.

O altă sursă informează că de fapt ar fi existat peste 19.000 de jugăre pe care guvernele ungurești le luaseră pe seama statului prin segregare și comasare de-a lungul timpului, suprafețe existente în cuprinsul a 19 localități făgărașene: Porumbacu de Jos (309,5 jugăre), Sărata (1.391,4), Scoreiu (1.558), Streza-Cârțișoara (3.621), Oprea-Cârțișoara (3.721), Arpașu de Jos (1.225), Arpașu de Sus (100), Ucea de Jos (428), Viștea de Sus (1.308), Drăguș (256), Sâmbăta de Jos (467), Breaza (1.029), Beclean (346), Făgăraș (740), Mândra (319), Șercaia (602), Veneția de Sus (711), Comăna de Sus (62), Comăna de Jos (197,2), Cuciulata (526)⁵⁶.

În apropierea alegerilor parlamentare de la începutul lunii iunie ziarul *Averescan* în acel moment, *Oltul*, anunța populația că împrăștierea în Transilvania fiind mult întârziată guvernul Averescu a decis grăbirea aplicării reformei agrare, făcând presiuni asupra comisiilor însărcinate cu stabilirea întinderii pământurilor expropriate, precum și a drepturilor sătenilor la pământ. După ce lucrările de expropriere și listele celor îndreptățiți la pământ erau gata, urma îndată începerea împărțirii pământurilor și trecerea lor în proprietatea celor înscrisi pe liste, „în stăpânirea de veci”⁵⁷.

Industria și comerțul. În 12 ianuarie, un grup de comercianți și meseriași români din Făgăraș și-au asumat înființarea, prin subscriere publică, a unei societăți comerciale pe acțiuni – „Societatea pentru încurajarea și sprijinirea Comerțului român” –, având ca scopuri dezvoltarea spiritului de economie, sprijinirea comerțului, industriei și agriculturii prin acordarea de credite, „prin cumpărarea și valorizarea la

⁵³ *Ibidem*, nr. 13/27 februarie 1920, p. 3.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 22/30 martie 1920, p. 4.

⁵⁵ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 100/18 mai 1920, p. 2; *Olteanul*, nr. 32/1920, p. 3.

⁵⁶ *Oltul*, nr. 34/18 mai 1920, p. 2 (Supliment).

⁵⁷ *Ibidem*, nr. 37/30 mai 1920, p. 3.

materii prime și prelucrate, precum și a întreprinde tot felul de afaceri comerciale, industriale și financiare”. Capitalul inițial al societății urma să se ridice la 2 milioane de coroane, împărțit la 2.000 de acțiuni, și avea să fie depus la banca Furnica. Printre membrii fondatori ai societății se aflau nume importante ale vremii: comerciantul Ioan Grecu, avocatul Hariton Pralea, tăbăcarul George Pop, comerciantul și tipograful Ioan Hațiegan, comerciantul Costi Toma, avocatul, profesor universitar la Cluj, Camil Negrea, comercianții Gheorghe Bârsan și Ioan Cazan, fabricantul de pălării Gheorghe Ghimbășan ș.a.⁵⁸.

Unul dintre demersurile de amploare pentru industrializarea județului l-a constituit și intenția unui grup de fondatori – 11 comune, 11 institute financiare și 66 particulari –, de a înființa o societate pe acțiuni cu scopul exploatării și utilizării apei din Munții Carpați. Inițiatorii informau publicul asupra următoarelor aspecte:

1. Denumirea urma a fi „Țara Oltului”, „societate anonimă română pentru electrizarea și industrializarea văii Oltului”;

2. Sediul societății era preconizat pentru localitatea Avrig, dar se putea schimba;

3. Capitalul inițial era stabilit la cinci milioane de coroane, împărțit în zece mii de acțiuni;

4. Se înființa pe termen nedeterminat;

5. Scopul principal îl constituia producerea electricității „prin căderea apelor și utilizarea ei la iluminat, încălzit, agricultură, comunicație și industrie”⁵⁹.

Însăși Prefectura județului s-a arătat foarte interesată de acest demers, înțelegând necesitatea unei astfel de societăți, și ca atare a convocat la discuții pe toți cei interesați de o astfel de întocmire industrială, inclusiv din localitățile județelor vecine – primari, bănci și însoțiri de credit, particulari ș.a.⁶⁰. Întrunirea a avut loc la finalul lunii martie, ocazie cu care s-au și pus bazele acestei societăți, prefectul O. Vasu înștiințându-i pe cei prezenți că în acest sens a primit girul și sprijinul total al ministrului industriei și comerțului, ardeleanul Octavian C. Tăslăuanu⁶¹. Noua societate se numea în cele din urmă „Carpații”, având sediul în Făgăraș și un capital social inițial de zece milioane coroane, distribuit la 20.000 de acțiuni. Printre membrii fondatori s-au numărat multe personalități din administrație, biserică, școală, justiție, economie și bănci, alături de toate satele făgărășene⁶².

O altă inițiativă economică importantă a acestui an pe teritoriul județului Făgăraș a constituit-o înființarea de cooperative rurale de aprovizionare și desfacere în comun. Una dintre primele astfel de societăți a fost „Cooperativa de consum și valorizare din Șercaia”, înființată la începutul lunii mai, care avea ca scop principal ca „membrii și aparținătorii lor să se provadă cu alimente, articole economice ieftine și bune pentru trebuințele casnice, să cumpere mașini agricole, vite și în genere orice articole de comerț, și să mijlocească vânzarea produselor lor”. Raza de activitate a cooperativei urma să se suprapună peste satele componente ale plășii Șercaia⁶³.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 3/23 ianuarie 1920, p. 4.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 16/9 martie 1920, p. 4.

⁶⁰ *Ibidem*, nr. 17/12 martie 1920, p. 4.

⁶¹ *Ibidem*, nr. 22/30 martie 1920, p. 2.

⁶² *Ibidem*, p. 4.

⁶³ *Ibidem*, nr. 32/11 mai 1920, p. 5.

Evident, componentele societății fărâșene de acum fix un secol au fost multiple, fiecare dintre ele lovindu-se de o serie întreagă de probleme decurse din anii lungi de război. Ca întreaga societate românească, de altfel, și cea din județ se afla într-un lung proces de reaşezare și revenire la o altfel de normalitate – cea postbelică –, în cadrele unui nou stat, România Mare.

În prima jumătate a anului 1920 se continua acest proces, debutat în anul anterior, aducând cu sine soluționarea anumitor probleme, continuarea rezolvării altora, dar și punerea pe tapet a câtorva alte chestiuni importante pentru bunul mers al societății postbelice, precum aplicarea reformei agrare sau unificarea sistemului monetar românesc, unificarea administrativă, reforma școlară etc.